

ЛИЧНОСТЕН ПОДХОД ЗА РАЗВИВАНЕ НА ЕСТЕТИЧЕСКИТЕ ВЪЗПРИЯТИЯ И ХУДОЖЕСТВЕНО- ТВОРЧЕСКИТЕ УМЕНИЯ НА ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ, ЧРЕЗ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО МЕЖДУ МУЗИКА И РИСУВАНЕ

Иван Вълков
Иван Бозмаров

Музикалните и художествено-изобразителните способности, които в една или друга степен се изявяват при децата, не са изолирана промяна – в общото развитие на познавателните сили и способности и натрупването на музикалния и художествено-изобразителен опит на всички деца.

С рисунки се изразява не само темата и програмните произведения, а и емоционалното въздействие, което оказват определени изразни средства на музиката. Това дава отражение към съответни изобразителни знаци.

Тук е важен проблемът за неравенствата на децата по способности. Нееднаквостта по способности отчетливо се проявява при така наречените специални способности. Това ще рече, че на едни се отдава танца, на други рисуването, на трети пеенето, свиренето с детски музикални инструменти и т. н. Не винаги педагозите се стараят да опознаят истинските

емоционални потребности на своите възпитаници и адресанти. Не се съобразяват с факта, че децата имат своя личностна, престижна система от интереси – да се занимават с дадени видове дейности. Често пъги на така наречените “силни” деца, т. е. тези, които пеят или рисуват добре например, се дава формална положителна оценка, без да се проверяват или преценяват по други сензорни показатели.

Нашата опитна работа показва ролята и мястото на личностния подход при взаимодействието между музиката и рисуването и използването на нови организационни форми и методи на работа, които довеждат до изявата на силната страна на детето и до положителна промяна на социалния статус на всички деца.

Децата се стремят да свързват явленията в музикалното произведение или рисунката с явленията в живота, с тази социална среда, която ги заобикаля, облагодетелства и в коя-

то те се реализират. По думите, интонацията, тоновете, ритъма, линиите, формите, импресията на цветовете, у всички деца се създава художествена картина на света. Така те се причуват да виждат и чуват, да разбират и предават по художествен път собствените си мисли, чувства и настроения. Действията на героите приемат и като собствени действия. Така достигахме до сполучливото обединение на двете страни на художественото възпитание: личностният момент, който се отнася до изграждането на музикалното и художествено-изобразително развитие и култура на индивида и социалния момент, свързан с мястото на детето като активен участник в детската среда.

ЦЕЛТА НА НАШЕТО ИЗСЛЕДВАНЕ е да установим условията и методите, чрез комплексното използване на изразителните възможности на рисуването и музиката, да развием творческото въображение на децата с различна степен на предразположения и уменията им да пресъздават по нестандартен начин своите чувства и преживявания, като в крайна степен повишим социалния статус на всички деца.

ОСНОВНИТЕ ЗАДАЧИ, КОИТО ПОСТАВИХМЕ СА:

1. Да изясним адекватността между художествените и музикални възприятия и чувства чрез рисунката и музиката.

2. Да установим възможностите за комплексно активизиране на

музикалните и художествените представи на децата, като предимно се развиват способностите им да виждат и чуват.

3. Да се развие интересът на художествено-творческата активност на всички деца чрез взаимодействието на музиката и рисуването.

Групата за експериментиране бе сформирана от гнездови извадки на деца от III група на ЦДГ № 9, 11 и 14, в която включихме неизявени деца.

Изхождайки от целите и задачите на експериментиране, ние работихме по следните проблеми:

1. Активизиране на музикалните представи и наблюдателност на децата, чрез слухово наблюдение и анализ на програмна и непрограмна музика.

2. Насърчаване на опитите на децата за творческо пресъздаване, чрез рисунки на музикални произведения, като децата използват и нестандартни изразителни елементи – линии, форми, цветни петна, шевици, хроматизми при цветното преливане и др.

3. Анализ и преценка на рисунките, съпоставени с характера и съдържанието на слушаната музика.

Изследването направихме по следните показатели:

1. Творческо представяне на възприетото произведение (полет на творческото въображение).

2. Съобразно направеността на детските интереси, използване на нес-

тандартни сюжети и средства за изразяване и изобразяване, които не се използват в ежедневноната практика в градината.

3. Използване на богата гама от подходящи изразни средства като цветове, форми, петна и изображения, за по-експресивно представяне.

ОСНОВНИ МЕТОДИ в изследването са: 1. Слухово и визуално наблюдение. 2. Структурен и формален анализ. 3. Упражнение. 4. Индивидуална и групова анкета. 5. Статистически анализ. 6. Констатиращ, обучаващ и контролен експеримент.

Изследването проведехме в няколко етапа, като използвахме записи на програмна и непрограмна музика.

ПЪРВИ ЕТАП. Децата привикват по-добре да чуват и виждат. По собствен път подбират характерни изразни средства. Тук не изискваме специални технически умения за формообразуване.

Наблюдават статична, стилизирана рисунка, скицирана с молив. Слушат същевременно нежна мелодия, разкриваща романтична пасторална картина. Двамата ярки интонационни образа са кодирани в диалога между виолончелото и топлия, изразителен тембър на обоя.

Задачата към децата е да дообогатят и раздвижат емоционално с цветове и фигури схематичния модел-рисунка (скица), предварително изработена от учителката, като цел-

та е да вдъхнат живот и настроение, както подсказва музиката.

На въпроса: "Какво си представят, когато слушат музиката и какво са нарисували", отговарят: Здравко – "Листата танцуват с вятъра". Ивайло, явно позовавайки се на двата ярки тембъра на инструментите счита, че музиката е тъмна и светла. "Вятърът движи тревата и тя става ту тъмна, ту светла." Децата откриват и отразяват движението в музиката. Светлите и тъмни интонации те предават чрез цветните тонове на рисунките. Във всички рисунки има фигури, показващи движение: пеперуди, листа, птици, танцуващи деца.

ВТОРИ ЕТАП. Отразяват настроението на мелодията. Насочваме децата да помислят и отразят какво изобразява слушаната музика, като за целта използват геометрични фигури, цветни петна, линии, точки, капки. Слушат музикалната картина "Аквариум" из "Карнавал на животните" от Камий Сен Санс. Играта на цветовете се предава по неповторим начин чрез възходящи и низходящи арпеджирани акорди, хроматични редици във високия и ниския регистър на пианото. Кристалната темброва характеристика на високите тонове внушава чувството за приказност, наблюдаваме бликащи, пламтящи диамантени отражения.

На въпроса: какво е това, което са нарисували, отговарят: Георги – "Вятъра", Вяра – "И водата", Марта – "Вълните на морето", Виктория –

“Дъжд от приказките”, Ася – “Цветовете танцуват”.

В рисунките доминира плавната, вълнообразна линия (на водата). Багрите са игриви, слънчеви – жълто, синьо, розово. Рисунката на Ивайло отразява веселата и нежна мелодия с багри и цветни петна. Той дава следното описание на рисуваното: “Водата леко се движи, в нея рибките танцуват, както децата. Слънчо си играе с водата.” Децата използват различни техники на изобразяване – петна, точки, линии.

ТРЕТИ ЕТАП. Тук включваме слухово наблюдение на две констатиращи произведения на тема “Пролет”. Първото е “Детска симфония” от Леополд Моцарт. Това е инструментално произведение в умерено бързо темпо, с весел характер, наситено с имитации на натурално-звукови изображения, като например гласовете на пролетната природа – кукувица, славей, хор на пойните птици и др. Мелодията е цветиста с разнообразен ритмичен план, включваща весел диалог между интонационните изображения. Другото произведение е “Април” от Ал. Йосифов – песен за детски хор. Мелодията се лее в умерено темпо с еднообразен ритъм, която внушава спокойствие и чувство на лекота и съзерцание.

При анализа децата определят, че музиката на “Детска симфония” е весела, с игрив характер, чува се цял хор от птици, докато втората мелодия е спокойна, ясна, без движение:

“Няма вятър и птиците си почиват.” Поставена им бе задача да помислят и си изберат по коя музика ще рисуват. В рисунка на децата присъстват много птици, веселие, някои “чуват” стъпките на Мечо. Считат, че в края на музиката багрите са още повесели и радостни. Рисунките по песента “Април” изразяват по-голямо равновесие, внушават спокойствие: “Няма птици и животни, защото те още спят”.

ЧЕТВЪРТИ ЕТАП. Тук новото е, че децата слушат произведения от непрограмна музика, без насочващи заглавия. Такива произведения от танцувалния жанр е например: “Амбус полка” – с весел, цветист характер и релефен пунктиран ритъм. Контрастираща на полката е мелодия за порцеланови камбани – спокойна, нежна и приказна музика с пасторален характер.

При анализа децата откриват, че музиката на полката в началото е по-светла, ярка и силна, с много звънчета, като че ли децата подскачат, а музиката на камбаните е нежна и спокойна.

Поставихме задача, чрез рисунките с помощта на композиции от шевици, мозайка, разнообразие на цветовете да ни помогнат да разберем мелодиите. Тъй като мелодиите съдържат по два дяла, насочихме децата към възможността в едната половина на листа да рисуват първата част, а в другата половина – втората част.

В рисунките на децата наблюдаваме инструменталните тембри, отразени чрез цветовете. В рисунката на Гошо дори наблюдаваме въвеждането на полката. Движението не спира, но омекотяването и просветлението се усеща в появата на зеления цвят в рисунката на Ася. Втората част на мелодията е по-широка, линиите са по-дълги, а цветовете – меки, пастелни. Цецко се е насочил към другата мелодия – песен на камбаните. Тук определени форми създават илюзията за висящи камбани, а точките са сякаш импулсите на техния звън.

Дотук децата използват изразителните възможности на цветовете, експресията на тяхната игра и отражения, организацията на различни геометрични или свободно избрани форми, точки, петна, които понякога се преливат хроматично. Също използват прави или вълнообразни линии в организиран ритъм на симетрия. По този начин те се приучават преди всичко да виждат и мислят, и подреждат, като сами избират необходимите изразни средства.

ПЕТИ ЕТАП. Поставяме по-сложна задача – децата да наблюдават произведения на симфоничната музика, в които са изобразени един или няколко конкретни образа, които са контрастиращи помежду си и са представени в съответната драматична ситуация или в диалог. Те рисуват, като използват вече арсенала от похватите, с които разполагат, включително изобразяване на обста-

новката (пейзаж), конкретни фигури с характерни жестове и пр.

Слушат например пиесата “Баба Яга” из “Картини от една изложба” на Мусоргски по оркестрация на Морис Равел. Те трябва да определят характера на мелодията – страшна, заплашителна, която рязко се спуска или отлита, приближава се или се отдалечава. Децата трябва да помислят как изглежда този образ от музиката и да го нарисуват такъв, какъвто си го представят.

Във всички рисунки косата е нарисувана черна, главата и цялата фигура са тъмни – внушават чувството за угроза. Тази приказна героиня е “зла, лоша”. Устата ѝ липсва в рисунките на Ирена – като че ли не е типичен, ирационален дух, а в рисунката на Диана устата е неестествено удължена и изкривена. Детето пояснява – “Тя е зловна и си показва зъбите”. Образът на Баба Яга е представен в горен план, като че ли се спуска отгоре надолу. Явно това е под въздействието на вече оформени представи, но и повлияно от характера на мелодичната линия – ритмично разчленена, насечена, представена с низходящи хроматични редици (спускане). Сто процента от децата по собствен замисъл внасят и втори образ – субект на въздействие, чрез който персонифицират образа на слушателя, представен също в рисунките. Представят го по-малък по размер, в по-светли тонове, което налага впечатлението за беззащитност

пред агресивната груба сила. Метлата е в стилизирана форма – в някои случаи е насочена като остро копие. Движенията на Баба Яга са резки, неестествено изкривени, изразяват злоба, угроза, отговарят на архаично развихрената мелодия.

Музикалната картина от същото произведение “Киевската порта” децата рисуват по асоциации, без предварителен анализ на музиката. Тази мелодия е тържествена, величествена, богатирска, в темпо местозо. Музиката въздейства, чрез блясъка на медната група, чрез хармонията, чрез строгостта на класическите каденци. Внушава асоциации за пестеливост, подреденост, сериозност и монументалност. Децата се насочват към състояния на природата с пестеливи и студени синьо-зелени тонове. Фигурите са стилидирани, като че ли смълчани, застинали, но горди, извисени. Представени са с пестеливи изразни средства. Рисунките внушават равновесие, гордост и спокойствие.

Задачата за анализ вече се усложнява. В музикалната картина от същото произведение “Бедният и богатият евреин” доминират два противоречиви образа, твърде характерни, поставени в напрегнат интонационен диалог. В беседата-анализ децата избират характерните изразни средства, като си изясняват и драматичната ситуация, в която влизат образите помежду си. Богатият евреин се асоциира с масивната, плъгнати, теж-

ка и ниска звучност на контрабасите и виолончелите, а образът на бедния евреин – с високия остър и жалостив тембър на тромпета със сурдина. Диалогът между двата интонационни образа схващат в последователното и паралелно звучене на двете теми.

В рисунките на децата, богатият е значително по-голям по размер. Представят го като четвъртита фигура, в някои картини е разперил отегчително ръцете в страни (Марта), в други е кръстосал ръцете зад гърба и е загърбил фигурата на бедния (Стефан). В своите рисунки Стефан и Цецо придават ориенталски акценти при избора на облеклата, като на главата на този герой са нарисували фесове. Бедният евреин във всички рисунки е по-миниатюрна, слабовата фигура, обърната с лице към богатия. В някои случаи е предаден израз на молба – Цецо, Марта. При Георги ръцете са хванали богатия с молба за внимание. В повечето рисунки ръцете на бедния евреин са устремени напред за милостиня или е коленичил пред богатия. Децата обясняват нарисуваното по следния начин: Ася – “Бедният се моли за коричка хляб на турчина, но той казва “Не!” Тонове в рисунките са по-ярки при изобразяване на бедния евреин – асоциирани с яркия, пробивен и остър тембър на тромпета. По-землените тонове на мастита, а в някои случаи и четвъртита фигура на богатия, са повлияни от ниския, масивен, наситен с обертонове щрайх.

ШЕСТИ ЕТАП. По-нататък задачите се усложняват. Лицата слушат откъс от симфонична музика, включващ две контрастни музикални картини. За целта избрахме средната част от увертюрата “Вилхелм Тел” на Джоакино Росини. Музиката изобразява буря. Солото на тромбоните в унисон мощно пробива звуковата маса на оркестъра. Характерът е настъпателен, застрашителен, внушава ни се чувство на напрежение. Следва спад на драматизма и внезапно прояснение. Небето става кристално чисто, а цялата природа – окъпана от слънчевите лъчи. На този фон започва весел диалог между две птици, чиито гласове са изобразени от тембрите на флейтата и пасторалния – меланхоличен английски рог. Децата сами решават как да изобразят чрез картини двете части на музиката. По същата музика и със същите задачи работиха и децата от контролната група от ЦДГ № 11.

Децата от експерименталната група използват различни начини за изобразяване на силата и темпото на бурята. Виктория и Павел си служат с импресията на известните петна, като илюстрират развихреното движение на предмети, листа, капки, представен в хаотичния, неорганизиран ред на дивата стихия. Павел асоциира тези петна с разбъркания ред на скупчили се войници. В рисунката на Стефан стихията е огън. Пламъкът се развихря и разширява в горния план – свързано с възходящото настъпа-

телно движение на тромбоните в статката. Георги в музикалната буря усеща много цветове (вероятно е проявил по-тънка усетливост към инструменталните тембри).

В рисунките на затишието след бурята всичко е уравновесено при Георги. Той си служи с успоредни линии, като при това цветовете на хоризонта са меки, пастелни, а на земята по-огнени, топли. Здравко пояснява за своята рисунка: “Слънцето се усмихва след дъжда”. Вяра предава успокоението под формата на шевица, като вмъква заоблените форми на разноцветните облаци с меки, комбинирани цветове, окъпани от слънчевите лъчи. В рисунките си Марта, Ася и Виктория използват палитрата от цветовете на дъгата, подредени в хармоничен ред (полутонове). Павел пък предава настроението по-абстрактно, чрез цветни петна и балони.

В рисунките си децата от контролната група се базират предимно на конкретното, натуралистично представяне на образите и драматургията на музиката. Придържат се точно към обекта на въздействие. Затова на повечето от картините им сюжетите са подобни, т. е. приведени дървета, носещи се облаци и стандартно еднообразие на цветовете. Изключение прави рисунката на Петко, където бурята е показана с линии и петна (облаците), пронизани от огнената стрела на светкавицата. Във втората част – неспокойствието, при контролната група наблюдаваме

стандартни фигури с наситени масленозелени цветове, птици или черни кръстове след бурята (Богдан, Иво и др.). Слънчевата атмосфера и свежест лъха от рисунките на Надежда и Надка.

СРАВНЯВАЙКИ РЕЗУЛТАТИТЕ И АНАЛИЗИРАЙКИ РАБОТАТА НА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНАТА ГРУПА НА ТОЗИ ЕТАП установяваме, че децата имат по-богато въображение и абстрактно мислене, което се проявява в анализа, в богатия подбор на изразни средства, в успешното комбиниране на цветовете и формите, оригиналност на сюжетите, без да търсят натуралистичната адекватност при тяхното изобразяване, полет на фантазията и предпочитание към по-импресивен стил на изобразяване. Мисленето на тези деца е по-самостоятелно и нестандартно, което личи от графиката на резултатите (Виж приложението).

Като заключение ще добавим, че в настоящия експеримент, извън контекста на взаимодействие с музиката, дадохме допълнително на де-

цата да рисуват при погрешни указания, тъй като обектът-образец е обърнат наопаки (например при рисуването на човек), т. е. в необичайна ситуация. За да се нарисуват тези неща, трябва да се промени стилът на мислене, т. е. всеки да се научи как да използва по различен начин мозъка си: да вижда различно и след това да установи, че той може да рисува.

Д-р Бети Едуардс от Бостонския университет счита, че "Ако научим човека да вижда и чува, той ще бъде в състояние да рисува".

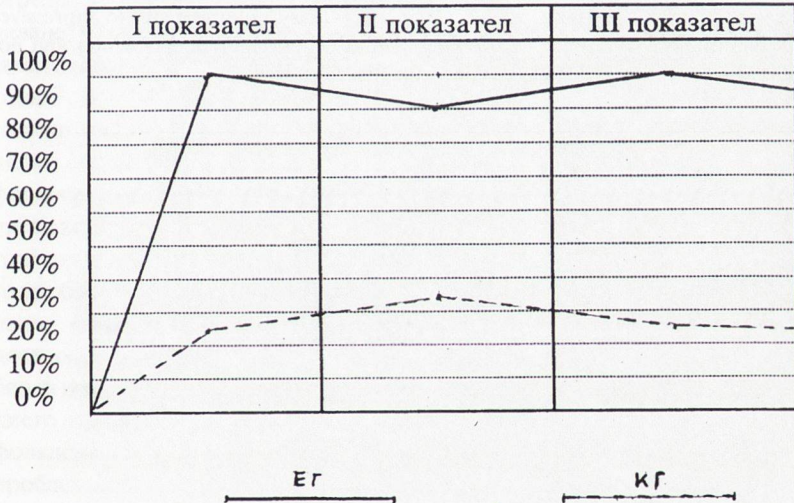
Изразяваме убеждението си, че бихме могли да окажем съществено въздействие за художественото израстване на всички деца, в това число и на иначе неизявените, като им подсигурим условия за активни действия, използвайки изложените методи и форми на работа. При това се възприема много повече информация, отколкото сме смятали досега.

Така пред професията на художника и на музиканта се разкриват добри перспективи.

Приложение

	Показатели при отразяване в картини откъс из увертюрата "Вилхелм Тел"	ЕГ		КГ	
		ДА	НЕ	ДА	НЕ
Б	1. Полет на въображението	100%	–	25%	75%
У	2. Подходящи оригинални изразни средства	91%	9%	33%	67%
Р					
Я	3. Нестандартни сюжети	100%	–	25%	75%
З					
А	1. Полет на въображението	73%	27%	25%	75%
Т	2. Подходящи оригинални изразни средства	73%	27%	35%	65%
И					
Ш	3. Нестандартни сюжети	73%	27%	25%	75%
И					
Е					
		ЕГ		КГ	

ГРАФИКА ЗА ОБЩИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕКСПЕРИМЕНТА



PERSONALITYAL APPROACH FOR DEVELOPMENT OF
ESTHETICAL PERCEPTS AND ARTISTIC-CREATIVE SKILLS
OF THE CHILDREN FROM PRE-SCHOOL AGE THROUGH
INTERACTION BETWEEN MUSIC AND DRAWING

IVAN VALKOV
IVAN BOZMAROV

Summary

The actuality of the problem arises on the bases of the musical and artistic abilities, who aren't isolated manifestation-specifically possession of the personality, but they are mark of unity and the jointly development of the cognitive forces and cognitions and the accumulation of musical and artistic-pictorial experience of all children.

The purpose of the our research is establishing of the conditions and the methods through complex using of the expressive possibilities of the staving and the music, and development creative imagination of the children with different grade of predisposition and their skills for re-creation in not standard way their emotions and experiences and we must raise social status of all children.

The research was made in six stages, like use recording with programme music and not programme music.

At the end from the compared results from the experimental group establish oneself that the children have richer imagination and abstract thinking, who maniself in the analysis, in the rich choice of vehicle of expressions, in the successfully combining of the colours and the shapes, originality of subject, the soaring of fantasy and preference to impressiver style of painting (presenting). The thinking of these children is independent and not standard, who we see from the graphicals results.